

გველის მჭამელი

მხოლოდ ბოროტმა მის გულში
ვერ მოიკიდა ფენია,
სხვა დანარჩენი ქაჯური
ყველა ისწავლა ხერხია.
მას აღარაფრის ეშინის,
თუნდ თავს დაატყდეს მკხია.
ქაჯნი ბრაზობენ, რა ჰხედვენ დ
გამეცნიერდა გლეხია.
აღარ აშინებს ტყვეობა,
აღარც ხრიკები ქაჯური,
დღეს თუ ხვალ, იმედიანობს,
ქაჯებს უჭიროს პანჩური.
მალია ტყვიასავითა,
გრძნეული, როგორც გველია,
აღმერთებს, ნუგეშად ჰსახავს
ფშავ-ხევსურეთი მთელია,
გვირგვინოსანი თამარი
სულ-მუდამ ამის მთქმელია:
"ოღონდ მინდია თან მყვანდეს,
მასთან მთიელი ერია,
რაც უნდ მალიან ეცადოს.
ვერას დამაკლებს მტერია."
იცის მტრის დასამარცხები
და შემმუსვრელი ფანდია;
თუ დაჭრილს ცოცხალს მიუსწრო,
ნუ აქვს სიკვდილის დარდია.
შუაზე გაჭრილს გაჰკურნავს
მის უებარი წამალი;
მით არ მცირდება ომებში, დ
მუდამ ჯარი ჰყავ მრავალი:
შორს არის ამბად წასული
მისი თავგადასავალი.

11

როცა კი გაზაფხულდება,
გამოიღვიძებს ქვეყანა:
სილაღე, სიმხიარულე
დასეირნობენ ყველგანა,
გაჩნდება ჩირთი, ყვავილნი

ეკონებიან მწვანესა,
მინდია გაფაციცებით
სულ მიმოივლის მთა-ველსა
ყველა მცენარეს და მლილსა
ის ეგებება სალმითა,
ბუნებაც "ვაშას" უძახის
მდიდრად მორთულის აღმითა
ყვავილნი ყელ-გადაგდებით,
დახატულები კალმითა,
"მინდიას გაუმარჯოსო".
ერთხმად ასტეხვენ ჟიჟინსა.
ხეები ფოთლებს არხევენ.
ბუნება იწყებს ბიბინსა,
და მერე სათითაოდა
ყველა მოჰყვება ტიტინსა
"მ ე ვარო ა მ ი ს წამალი;
სხვა გაიძახის - "ი მ ი ს ა;"
მინდიაც მოსწყვეტს, თან მიაქვს,
ჯერ ზედ ნამი აქვთ დილისა.
თურმე ზნელა სჭირთ ყვავილთა.
ოღონდ ეწამლონ სნეულთა.
სიცოცხლით გაფუფუნებულს
არად აგდებენ სხეულთა:
სალხინოდ ჰსახვენ, კაცთ სარგოდ,
ძვალ-ხორცთა ჩამორღვეულთა.
ყვავილთ ეს ზნე სჭირთ და ხეებს
თურმე მოუვათ ტირილი.
მარტოკა მინდიას ესმის
მათი კვნესა და ჩივილი.
ამისგან მისი ცხოვრება
ძალიან დაცარულია:
მივიდა ხესთან ცულითა,
სთქვა: "უნდა მოვჭრა ესაო!"
შემოჰკრავს ცულსა და ამ დროს
ხის შამოესმის კვნესაო:
"ნუ მომკლავ, ჩემო მინდიაგ.
ნუ დამიბნელებ მზესაო,
უიარაღო რომა ვარ.
მიტომ მიბრიყვებ ხესაო?!.."

დაუდუნდება მკლავები,
შტერად გაჰხედნებს ზეცასა.
სხვა ხეს მიჰმართავს, ის უფრო
მეტად დაიწყებს კვნესასა.
ხელცარიელი წამოვა,
ვერ მოიყოლებს შეშასა,
და რომ ღველფზედა არ გაჰქრეს
ცეცხლი, აანთებს თივასა
ან ჩაღას, გამხმარს ჯოყრებსა,
თან მიაშველებს წივასა;
თუ სად ხმელს წიწკრებს იპოვნის,
არც დაიწუნებს იმასა.
მაინც ღმერთს ჰმადლობს, მაინცა,
სალამოსა და დილასა.
სხვებსაც მას ურჩევს: "კაცებო,
მოდით, ნუ ჰშვრებით ცოდვასა:
ნუ მასჭრით ხესა, დავჯერდეთ
ჯოყრებს, ხმელს წიწკრებს ცოტასა."
არავინ უსმენს, არქმევენ
ამგვარს მის რჩევას ბოდვასა.
და "ღმერთს ჩვენთვის გაუჩენაო
სარგოდა, მოსახმარადა! "
და დღესაც არავინ ჰზოგავს
ვერხვ-წიფელს მოსაკლავადა

III

როცა ყანის მკას დაიწყებს,
გიჟია, გადარეული:
ერთს ფებს აქ მოსჭრის,
ერთს იქა, საგულეჩამოხეული;
სულ გადასთელავს ყანასა,
გაჰბურდღნის, გაატიალებს,
მინამ ღონე აქვ მკლავშია,
ციბრუტივითა ტრიალებს,
და როცა დაიქანცება,
გაიშხლართება მიწაზე.
რო ჰკითხოთ: "ასე რად სჩადი?"
ის გიპასუხებსთ იმაზე:
-- რას ამბობთ, კაცნო, არ გესმისთ,
მიტომ მიწუნებთ ქცევასა.
ის როდი იცით, თავთავნი

როგორ მიწყებენ ხვეწნასა;
 უნდა იცოდეთ, ჰხედავდეთ
 თავთვების ყელის წევასა,
 ათიათასი ყოველ მხრივ
 რომ დაიქუხებს ერთადა,--
 ხელ-ნამგლიანი როცა ვარ,
 მნახავენ თავის ღმერთადა:--
 ნარა, მე მომჭერ, მინდიავ,
 ნუ მტოვებ, შენი კვნესა-მე: ნ
 ნარა, მე,-- სხვა გაიძახის,--
 უფრო მაშინებს ზეცა მე.
 პატარა ნისლიც რო ვნახო,
 ჩამოვიშლები ტანითა.
 ვაი თუ სეტყვა მოვიდეს,
 ყელი გამომჭრას დანითა. ნ
 სხვა უფროც ჰყვირის: "ნუ მწირავ,
 იხარე თავის ჯანითა: ნ
 გამაგიჟებენ ბოჟირით,
 გადავირევი ბრალითა:
 ვცდილობ და ყველას ვერ ვწვდები
 ორის ხელით და თვალითა
 და ამ დროს თავადაც ვხდები
 მოსაბრუნები წყალითა.
 ყანასა სეტყვა აშინებს,--
 კაცთ უსაზრდოდ დარჩენა,
 თორემ ვით ნამგალს, სეტყვასა
 სით შაუძლიან წახდენა=!.
 კაცთ სარგოდ თავსა ჰზიგავენ
 თავთავნი ოქროს ფერანი,--
 არ სწადით ოხრად ლპებოდენ,
 ჰკენკდენ ყვავნი და ძერანი.
 მიტომ ჩქარობენ მომკასა,
 ერთად ჟივიან ყველანი,
 ჰსურთ პურად იქცნენ. საჭმელად,
 რომ მითი გაძღნენ მშიერნი,--
 მკვდართ კაცთა შანდობა ვუთხრათ,
 ძალნი ვახსენოთ ციერნი.

14

ხატობა ჰქონდათ ხევსურთა,
 ლუდის სმა არი, ღრეობა.
 დიდს მლოცავს მოიპატიჟებს

გუდანის ჯვარის დღეობა.
ხალხია დაჯარებული,
ბჭობენ უფროსნი მრავალსა:
ზოგნი ამბობენ სხვის ამბავს,
სხვანი თავგადასავალსა!
ამბობენ ვაჟკაცობისას,
თოფისასა და ხმლისასა,
ჯაჭვის მჭრელს წელზე ვინ ირტყამს.
ყველა აქებდა იმასა.
უსმენენ მოწიწებითა,
თუ ვინ რას იტყვის ცდისასა.
თანაც გააბეს მსჯელობა
გველისმჭამელის ცოდნაზე,
ხის მჭრელის, ბალახთ მთიბელის,
მათ ჩანადინარს ცოდვაზე.
ჩალხია ეტყვის კრებასა:
"მიკვირს ეგ თქვენი ფიქრია,
წინავაც ბევრჯელ გითხარით,
ეხლაც იმასვე ვიტყვია:
ენა თუ ჰქონდეს ხე-ქვათა,
ჩვენც რად არ გაგვიგონია?=
ჩვენს სატყუებლად მინდიას
სიცრუე მოუგონია.
ჩვენც მისებრ კაცნი არა ვართ,
ჩვენც ყურები გვსხავ, მგონია?=
მე სამალავად არ ვამბობ,
თითონაც მისდის ყურშია:
თუ ამას მართალს არ ვამბობ,
იფიქროს თავის გულშია.
ვსთქვათ, სიბრალული კარგია
ხექვაბალახთა, ცხოველთი...
კაცის კვლა ყველასა სჭარბობს,
თუნდ მტერი იყოს, ყოველთი.
მამ აღარც კაცს უნდა ვკლავდეთ,
ეტყვით, მისმინეთ, მე რასა:
მტრისას, ხმლით ნაჭერს, მინახავ
მინდია სდგამდეს გორასა.
რად სჩადის ამას, ხომ რჯულიც
კლვისას არ გვამლევს ნებასა,
მაგრამ ვკლავთ იმას, ვინაცა
ჩვენსა დაარღვევს შვებასა,
ან მამულს გვართმევს, ან ცოლსა,

ან გვიშლის რჯულის ცნებასა.
მაშინ არც ღმერთი გვიცოდვებს
მტრისად შაქცევას ხელისას,
ეგრევე, ოღომც ვიცხოვროთ,
მოჭრას წიფლის და თელისასნ.
--არ სტყუის, არა, ჩალხია,
მინდია ცრუობს სწორედა,
ათასნაირი ტყუილი
თვალწინ აგვიგო ყორედა.--
ამბობდენ ხალხში ზოგები
გაუბედავად, დონედა.
მაგ ფიქრს რომ მივყვეთ, შენს მტერსა,
როგორღა გვეცხოვრებისა?=
ის რად ვიცოდვოთ, უფლისგან
რაიც არ გვეცოდვებისა?!=!
თემთ რო გვარიგებს მაგაზე,
ძალიან ცუდად შვრებისა.
კარგთაგან იმედი გვაქვის
მუდამ შველის და რგებისა
და არა ჩვენის დალუპვის,
ჩვენის ცხოვრებისა ვნებისა!..ე
ეს იყო გამონასკული
აზრი ხევსურთა კრებისა...
მინდია იქავე იჯდა.
თვალთაგან ცრემლი სდიოდა.
არვინ იცოდა, თუ იმას
გული რისაგან სტკიოდა.
თვალნი მიეპყრნო ერთს მხარეს,
ხალხისა არა ესმოდა:
გამოერკვია ფიქრიდან,
როცა ბერდია ეტყოდა:
ნრად არ ყურს გვიგდებ, მინდიავ,
ნეტავ რისათვის სტირია?=
ეს არც კი მიკვირს შენგანა,
არც სხვისგან გასაკვირია--
ერთს წამში ცხრაჯერ შასცვალო
გლოვა-ტირილზე ლხინია,ნე
და მთელმა ხევსურთა გუნდმა
მინდიასკე ქნა პირია...
"ჰო და სთქვი.-- კვლავ სთხოვს ბერდია.--
გულზე რა ჭირი გჭირია?="ნ
აგერ იმ ჩიტებს ყურს ვუგდებ.--

თითით უჩვენა ჩიტებზე,
ორნი ფრთებ-ჩამოშვებულნი
იფნის ქვეშ ისხდენ სიპებზე.--
ერთი მეორეს უამბობს
სიკვდილის ამბავს შვილებზე;
მარცხნით მჯდომარე დედაა,
მარჯვენისკეამბის მთხრობელი,
თქვენს მტერს, რომ გულ-მოკლულადა
შვილებსა ტირის მშობელი.
ჩიტებს ეხლავა შესცქერის
ხევსურთა კრება სრულია,
ჩიტთაგან ერთი იმ დროსა,
თითქო მოჰსვლოდეს რულია,
სიპიდან დაბლა დაეცა
და განუტევა სულია.
რომელი მოკვდა ორთაგან!
ამის გაგება--რჯულია!
ხევსურთ შაჰხედეს ერთმანეთს
გაოცებულის თვალითა;
ნუთუ ასეთი ცოდნაო
იქნება კაცის ძალითა=

დარწმუნდენ იმის ცოდნაში,
საქმე წინ ედვა ყველასა,
მაგრამ ნაგრძნობსა გულითა
გონებით ჰშველენ ვერასა:
ბალახსაც სთიბენ. ნადირს ჰკვლენ,
შეშით ანთებენ კერასა.
ქათმის ხორცს რა შეაძულებს,
თქვენვე მითხარით, მელასა=!

ვინ ჩამოჯდება ღველფზედა,
თუ ზედ არ ჰხედვენ ძელასა=!

ბევრჯელ მოუნდათ ლაშქრობა
ლეკ-სპარსებ, ქისტებ, თურქთანა,
გამარჯვებულნი მოდიან
ხევსურეთს ვაჟნი მუდამა.
ზღუდე გამაგრდა ქართლისა,
მტერს შაუკერეს სუდარა.
ერი თუ მტრის მძლეველია,
მის მეტი არა უნდა-რა.
მანამ მინდია ჰბელადობს,

ხევსურებს არა უშავთ-რა,
ველარვინ ჰბედავს რჩოლასა,
მყუდროობაა ყველგანა...
ნეტავი იმას, ვისაც კი
მადლიერი ჰყავს ქვეყანა.

❖

ფრიალო კლდის თავს სახლი დგა,
ცას ებჯინება ბანითა,
ირგვლივ მთებია დიდრონი,
აყრილნი სრულის ტანითა,
გადალესილნი თოვლითა,
მოუღალავნი ჯანითა.
ერთხელ თუ ჰნახე ამგვარად,
სულ გინდა ჰსინჯო თვალითა.
იმაზე ლამაზებია,
როცა ჰღელავენ მწვანითა.
თუნდ მზე დაადგესთ გულ-მკერდზე,
ზვავი სდიოდესთ ჭექითა,--
ახველდებიან ხევები,
ვით ავადმყოფნი ჭლექითა,
მაინც სიტურფე იმათი
ნაკურთხი არის ზეცითა.
ბევრჯელ დაჰბრუნავს თავზედა
გრილი ნიავი კვნესითა.
ზაფხულში შავი ღრუბლები
სანთლებს უნთებენ კვნესითა.
იქ ხომ ხვნით არავინა ჰხნავს,
არც ვინ რას სთესავს თესითა,
მარტო ჯიხვები დადიან
კლდეებზე რქების ლესითა.
და სალნი კლდენი, პირ-ქუშნი,
უფსკრულს ჩასულნი ფესვითა,
არც რო სულზედა ფიქრობენ,
არც სუქდებიან ლეშითა,
უსალმო, უალერსონი,
გამომზირალნი ბრეშითა.
სახლზე კოშკია მიდგმული,
შემურვილია ბოლითა,
დღემუდამ შადრწუნებული
ჩაზეირების სროლითა.
რა დაასვენებს საბრალოს,
მინამდე ირგვლივ მტრებია,

მინამდე შურის ძიება
კაცის ტომს გულში სდებია,
ნასროლი ტყვია მტრისაგან
მკერდზე მრავალი სცხებია!
სახლიდან ისმის ჯავრობა,
ხმა კამათობის, წყრომისა;
ბევრნიც არავინ არიან,
საუბრის კილო ორისა.
ღველფზედა ცეცხლი ანთია,
გაჩაღებული შეშითა,
იქით მხარეზე დიაცი
მოჩანს ბალღების გვერდითა,
აქეთ მარტოკა ხევსური
ბევრს რასმე მოსთქვამს ხვნეშითა.

ქ მ ა რ ი

ის დღე გაშავდეს, რა დღესაც
შენ მე დაგისვი ცოლადა.
მინამდე კაცი არ მაჩნდა
მიწაზე თავის ტოლადა.
სრულ შენგან გავხდი, წყეულო,
უგერგილოდ და ყროლადა.
რა ვარ? განაღა კაცი ვარ,
ღირსი, ცის ქვეშე ვიდოდე!
იმადვე ყოფნის, რაც ვიყავ,
ნეტავ წამალი ვიცოდე!..
ფუჭია ჩემი სიცოცხლე,
დღეს მჯობ შავის კლდის ლოდია,
თქვენგან მჭირს ჭირი უწამლო,
უფალს თქვენგანა ვცოდია.
შვილებიც ჭირად გამიხდა,
შამაცვლევენეს ფიქრია,
დაკარგულს სულს და ხორცზედა
ეხლა დღე და ღამ ვტირია.

ც ო ლ ი

მე რად მამბრალეზ თავის ბრალს,
შინ როს მოგივედ ძალითა?=
გზად არ მიტევდი მიმავალს,
მავსებდი ცოდვაბრალითა:
"მზიავ, ძალიან მიყვარხარ,ნ

ცრემლებს აბნევდი თვალითა
და ჩემს ძმათ ჩემის გულისად
შინ უხდებოდი ხმალითა.
წინაზე ტკბილი შაქარი
ეხლა გემწარე რისადაა?=
ან შვილთა ყოლას რად ჰგლოვობ,
მდურვას რად იტყვი ღვთისადაა?!
თავისი ცოლი და შვილი
ვის გადაუგდავ სხვისადაა?=
ჩვენ რადა გვსახავ მიზეზად
შენის გუნების ცვლისადაა?=
ქ მ ა რ ი

ქ მ ა რ ი

იმიტომ, უჭკო დიაცო,
რომ სწუწუნებდი სჩიოდი:
"სიცივე ბალღებს მიღვესონ
შვილ-მამკვდარივით ჰკიოდი:
ნბერდიას რამდენ შეშა აქვ,
როგორს ცეცხლს ანთებს, ჰნახოდინ,
ცხოვრების მაგალითადა
ბრიყვები დამისახოდი.
გულზე მოსაყვანს ქართულსა
ჩემს გასაგონად ამბობდი,
გეწადა კაი ცხოვრება,
მოწამლულს ქადას აცხოვდი.
და მეც დღეს-ხვალეობითა,
ცოტ-ცოტად, ნელაობითა
დავიწყე თავის რწმენასთან
მოქცევა მელაობითა:
დღეს მოვჭერ ერთი ჭანდარი,
თუმც მემუდარა ბევრია:
"რად სჩადი მაგას, მინდიავ,
ვითომ არ იყავ მტერიაა?!
ხვალ ორი მოვჭერ, და ასე
გული ჩავიდევ ქვისაო,
რომ სულ აღარა მეგრძნო რა,
ძალაც ვითხოვე ღვთისაო.
შენ ჯიხვის ხორცსა ჰნატრობდი,
თუ ვის მოკლული გსმენია,
რამდენჯერ ჩემი გულ-მკერდი
ამ ჩივილს გაუსენია:

დავცარიელდი ცოდნითა:
ყვავილნი არას მეტყვიან,
ალარც ცნობა მაქვს იმათი;
განა მეტილა იქნება
კაცმა თავს უგდოს ხიფათი?=
ალარა მესმის ფრინველთი,
ალარა მესმის ყანისა,
ალარ მსმენია მას შემდეგ
ტკბილი სალამი მწვანისა.
ეს არაფერი, სხვაფრივაც
ალარ ვვარგივარ არადა;
გინდა აქ ვეგდო მთაშია,
გინდა ჩავიდე ბარადა,
ჩემ ფერას უკეთურებსა
არვინ იყიდის ჩალადა.
ველარას ვარგებ ქვეყანას
მტრის მამგერებელს ჯარშია,
მიტომ; რომ წინანდებული
ცნება ალარ მაქვს თავშია.
რატომ მალედევე არ გაქრა
ჩემი ვარსკვლავი ცაშია!
დღესნამდე მტრები შინაით
ვერა ძვრებოდენ კარშია
შიშით, და ეს რომ გაიგონ,
მოვლენ, მიწამტვრად გვაქცევენ,
ჩვენ სახლებს. ციხე კომკებსა
ნაოხრად გადააქცევენ.
ცოცხალი ამას ვერ ვნახავ,
თქვენი დღეც გათაულია,
თქვენგან დავკარგე გონება,
წმინდა გავყიდე რჯულია...
ახლა ქვეყანაც დავღუპო,
თქვენ პირში გედგასთ სულია!..
ან მე რად მინდა სიცოცხლე,
ან თქვენ გაცოცხლოთ რადადა,
თუ მთელი ჩემი არსება
ალარ იქნება სალადა?!=!
ან აქ რა პირით ვიცოცხლო?=
თავს რით ვიმართლებ ღმერთთანა?=
ყველასთან შარცხვენილი ვარ დ
ცოცხლებთანა და მკვდრებთანა.
რისთვისლა მინდა აბჯარი,

რისათვის მინდა ხმალია,
თუკი ჩემს მტრისად დაკრულსა
აღარ ექნება ძალია?!
ამ მიწის ამონაცენი
ჩემი სესხი და ვალია,
როგორ-ღა ან პური ვჭამო,
როგორ დავლიო წყალია?!
ადგა და გულხელდაკრევით
გამოეფარა კარზედა.
მთათ რომ შეჭხედა მაღალთა,
დაიქვითინა მწარედა.

❧

მთანი ჩამოშრენ. პირ-თავქვე
ქოთით მოდიან ღვარები,
ხევებში ზვავი შათხელდა
ვეშაპის მინაგვარები.
აჩქამდა ბუერაზედა
ანკარა წვიმის ცვარები,
ველებზე ბზინვენ ყვავილნი დ
თამარ-დედოფლის თვალები.
კლდის პირზე მოსულს პირი-მზეს
გულმკერდში ვენაცვალე!..
მთაზე უვნებლად გადმოხდენ
პირიქითული მგზავრები.
მთის კალთებს ჰშვენის ცხვარ-ძროხა,
როგორც ლამაზს ქალს ხალები;
გაცოცხლებულა მთა-ბარი
ზამთრისგან დანაწვალე.
ქვეყნად ბევრია ბეჩავი,
ბევრია შასაწყალე, --
ერთი რო ვნახოთ, სხვას ბევრსა
ვერ ჰხედვენ ჩვენი თვალები!
სოფლებში ხმაურობაა,
ძახილ-ძუხილი დიდია:
ნგააგებინეთ, სად არი
ნგველის-მჭამელი მინდია;

ნქისტების მოდის ლაშქარი,
ნარლუნს ჩატეხეს ხიდია,
ნდახვედრა მტრისა, ვაჟებო,
ნეხლა ჩვენზედა ჰკიდია!ნ

დიდი მზადება შეექნათ,
ხალხი ზღვასავით ღელავდა,
საით მხარესაც გაჰხედავ,
თოფი და ხმალი ელავდა.
კარგა ხანია ხევსურნი
მტრის რაზმებს აღარ სცელავდენ,
მათ აოხრებულს ბანაკსა
უწყალოდ აღარ სთელავდენ;
ომისკე დამშეულები
ძლივს მოელიან დილასა,
ყველას ისა აქვს გულშია --
ბელადს ვინ მოჰკლავს წინასა,
თავსა და მარჯვენას მასჭრის,
შინ მოვა სახელიანი,
საკარგემოდ თასი მიერთმის
ხატობას სანთლებიანი.
გვარიც დარჩება იმისი
სამუდმოდ საქებიანი.
ციხეკოშკებში შადიან
დიაცნი ბაღლებიანი,
მზად შაუნახეს ქმარ-შვილთა
გულები საგძლებიანი.

VIII

ბინდდება. ბნელი ხევები
იმურებიან შავადა.
თვალს ისე ეჩვენებიან,
თითქო გამხდარან ავადა.
მთები მალღები, კლდეები,
ლალი არაგვი თავადა --
მოწყენილია სუყველა,
ვხედავ, ჩუმადა ტირიან.
მხოლოდ თამამად შიკრიკნი
სოფლითი-სოფლად ყვირიან
წვინაც ხვალ ლაშქარს დააკლდეს,
ამოვარდებამც ძირიან! ნ
გარეთ აღარსად ცეცხლი ჩანს,
არ ისმის სტვენა წყემსისა,
კარში აღარა დასტოვებს
დანაფასები ნემსისა.
სოფლად მილაგდენ ყველანი,
კოშკ-ციხეები ჰფარავენ,

ცხვარ-ძროხას, საგანძურებსა
ფარულს ალაგას ჰმაღავენ.
ცოტა რამ მკრთალი ნათელი
ხახმატს ხატშია ჩნდებოდა,
სანთლები ენთო ყორეზე,
ალი იფნებსა ჰხვდებოდა,
ხან, ცისკრად გამოაშუქის,
ხან კი მინელდის, ჰქრებოდა,
სულ-მაბრძოლ სნეულსა ჰგავდა,
ტანჯვა-ვაებით კვდებოდა.
სხვა იქ კაცის ძე არა ჩანს,
ორნი ჰყუდიან ველზედა,
ერთს სისხლიანი ხანჯარი
უპყრავ, სისხლი აქვს ხელზედა;
მათ წინ დაკლული კურატი
წამოწოლილა გვერდზედა.

ბ ე რ დ ი ა [ხევსბერი]

წყალობა მოგცეს, მინდიავე,
იმ გულზედა და წესზედა,
რა ფიქრითაცა სწირავდე,
იმედოვნებდე ღმერთზედა;
ნუმც მოგეშლება სახელი,
მინამ ხმალი გრტყავ წელზედა.
იმედო ხევსურეთისავ,
მწყალობელიმც გყავ ჯვარია,
მუდამამც გამარჯვებული
მიგყავ და მოგყავ ჯარია!
მგონია, მეთე დაჰკალ
წელსა, გასწყვიტე ძროხები,
რას ეხვეწები მაგდენსა,
რა გაქვის შანაცოდები=
ერთი წესია, ორიცა,
შენ ხვეწნა მეტის-მეტია
ნურასამც ვაწყენ ამით ღმერთს,
რაც ეხლა დავიყბედია.

მ ი ნ დ ი ა

ყევარი ხარი კიდევ მყავ,
სამი თუ ოთხი ფურები დ
იმათაც აუსახელებ,

ოღომც მამირჩეს წყლულები.

ბ ე რ დ ი ა

რა წყლული. კაცო, შენ წყლული
ჩვენ არვის გაგვიგონია,
შენ წყლულიანებს სხვებს არჩენ
ათასობითა, მგონია.

მ ი ნ დ ი ა

სხვა რამ საქმეა, ბერდიავ,
ადვილ ვერ ვიტყვი იმასა:
თავის მარცხს კაცნი ვერ ვიტყვით,
ჩქარა ვიუბნებთ სხვისასა.
ფულის პატრონნი, თუ იცი,
ყველგან გახჰსნიან ქისასა=
ხვალ, ხვალეზეგავ გაიგებთ
მაცნე რო მოვა მთისასა.

ბ ე რ დ ი ა

შენა ხარ ჩვენი იმედი,
ხევსურთ დავლათიც შენთანა.
ჩვენა გვწამ, შენაც ხომ იცი,
რომ ჰლაპარაკობ ღმერთთანა,
ხატიც გამმარჯვედ დაგყვების,
კარგად იციან ყველგანა.
ნუმც მოგეშლება დავლათი
წმინდის გიორგის ძალითა,
ნუმც გაგვიმეტებს უფალი,
არ გიმფარველოს კალთითა.
აილო თასი ხელშია
და კვლავ დაიწყებს ბერდია:
"სადიდებულო გიორგის
და სამწყალობლო შენია!..
შენ მეშველიმცა, რაც უფალს
ხატები გაუჩენია,
შენი მერჩოლი, ცოცხალი
ერთიც ნუ დაურჩენია.
ხვალ თუ ხვალეზეგ უცილოდ
ომი გვექნება მტერთანა,
მანამ ცოცხალი გვეყვებხარ,
რას გახდებიან ჩვენთანა="!

ეს რომ სთქვა, მლოცავს თვალები
აევსო ცხელის ცრემლითა,
არ შამნიშნოსო, მობრუნდა
და მოიწმინდა ხელითა.
დაემხო საჯარის წინა,
როგორც მოჭრილი ცელითა
ჯოყარი რამა, თუ ფიჩხი,
შასაკონავი წნელითა.
ლოცულობს თვალ-ცრემლიანი,
აზრი არ ისმის ლოცვისა.
ასე მხურვალედ მლოცველი
ვერ ნახა ვერა როდისა
წინათ ბერდიამ, -- ეს უკვირს:
უფრო ტანჯვაა გლოვისა,
ვიდრე გულ-დაწყნარებული
წყალობის გამოთხოვისა.
ცრემლი სდის, ჩუმი ქვითინი
აბჯრის ჟღერაში ერევა,
ლოცულობს, დაჩოქილია,
ხანიც მრავალი ელევა.
"უსმინე, ხახმატის ჯვარო! ნ
თვითაც უმატებს იგია:
ნნუ გაუქარწყლებ ვედრებას,
კეთილზე დაარიგიან

138

შუა-ღამისას დაიწყო
დეღემა, მოჰხეთქა ღვარები,
გატეხეს, თუ სად ლოდების
ხევებში იყო კარები
და სწორედ არ მიუტანეს
ბარს მთისა დანაბარები.
ხშირად დაედვა ბალახთა
ღრუბელთა ცრემლის ცვარები,
გაჰქრა და აღარცა ბჟუტავს
ხახმატს ლოდებზე სანთლები.
აღარსად ხევისბერი სჩანს,
აღარც მლოცავი მტირალი,
მარტო საჯარის ყორეა
მრისხანედ გამომზირალი
და კლდეებს არღვევს არაგვი
გაბეზრებული, მყვირალი.

დილაზე ფრთა-დაკეცილთა,
ნამტირალევთა ღამითა,
მთებზე ეძინა ნისლებსა
მიტკლით შაკრულის თავითა;
ზოგჯერ რო გაგვახარებენ
მაცოცხლებელის ცვართა,
სხვა დროს ბედს გვაწყევინებენ
ჩანადინარის ავითა.
დაბლა ქალა და ხევები,
გუმინ სავსენი ზვაავითა,
დღეს სიცოცხლითა ხარობენ,
გაბადრულნია მწვანითა,
და კოშკი დაფიქრებული
ხეობას დაჰმზერს მაღლითა.
კოშკში მოსჩანან ქალები,
როგორც ყვავილნი მთისანი, --
სძლევენ მტერს, თუ ვერ ხევსურნი --
მათ სასაუბრო ის არი.
სათოფურებით ჩაჰმზერენ
მოუსვენარად ჭალასა
და ახვეწებენ თავის ჯარს
ღვთისა და ხატის ძალასა.
აქით კარგად სჩანს მიდამო:
მთა, მთის ყელები ყოველი,
ვერ დაემალვის კაცის თვალს
მწერი, ვერც ერთი ცხოველი.
ზოგები სხედან ფიცარზე,
ჰბჭობენ, თან ჰქსოვენ წინდასა,
ისინიც სამშობლოსადა
ლოცვას ამბობენ წმინდასა.

ს ა ნ დ უ ა [დედაკაცი]

მზიავ, გულ-შამოყრითა ხარ
შენ უფრო სხვებზე მეტადა;
ქმარას თუ ჰნანობ, თვალ-შურთხო,
ვერ ჰქმერობ მოსაკვლელადა,
არა გცოდნია, რო ომსა
ის ჰსახავს თავის ბედადა
და მინდიის მამკლავი
ჯერ არ გაუზდავ დედასა.

მაშ მე რაღა ვქნა= ჩემები
ბევრნი წავიდნენ ლაშქარსა:
ჩემ კაცი, ძმანი სამნივე
არ მაჰკლებიან ამქარსა.
შენს ქმარს ხო ვერვინ აჯობნებს,
ძველებურს იზამს ნაქნარსა,
როგორაც ბევრჯელ უწინა,
ეხლაც მტერს მისცემს ზიანსა:
მისაც მაუკლავს, ის მაჰკლავს
ხარსა ირემსა რქიანსა.

მ ზ ი ა

ვაჰ მე, რო ველარ იბიჭოს,
ისეთს სიზმრებსა ჰხედავდა:
მთელს ერთს წელს სნეულსა ჰგვანდა,
თავის ხორცთ კბილით ჰკვნიტავდა.
ცოლ-შვილთ გაგჟლეტთო, იძახდის,
თუმც რადღაც არა ჰხედავდა.
ხატლმერთს მიეყრდნო, შასწირა,
თუ სად რა გვეყვანდა საქონი,
მოვიდის, პურიც არ ჰამის,
ვაპატიჟოდი რამდონი.
მარტოვაც ბევრჯელა ვნახე,
ჩუმად, ბალღივით ტიროდის:
"დავკარგე ძვირი საუნჯენ,
თავისთვის ამას იტყოდის.
სულ ბანზე იჯდის ღამითა,
აშტერდებოდა ცასაო,
მოსულს და წასულს, არავის
აღარა სცემდა ხმასაო;
აღარც სტუმარი უნდოდის,
ჩვენ ხომ არა და აღარა,
ამ ცოტა ხანში თმა-წვერი
დარდმა თუ გაუჰაღარა=!!..
ბევრჯელ ქურდულად ბნელაში
დაუყუროდი ჩუმადა,
მაგრამ მის მარტოდ ყოფნასა
მე ეერ შაუვედ გულადა.
რომ თავს და ხალხსა ტიროდის,
ის კი შავი-ქენ სრულადა:
"ველარას ვარგებ ქვეყანასნ,
ტიროდა დაფარულადა.

ცოლ-შვილთ კი. უფრო ბოლოს დროს,
გვეკიდებოდა მტრულადა.

ს ა ნ დ უ ა

ჩვენ ეგ არ გაგვიგონია,
პირველად მესმის შენგანა:
მე ისივ მინდია მგონავ,
შასადარები მზესთანა.
მაგას, ათასი იუბნო,
არ დაგიჯერებს ქვეყანა.
მიკვირს, ეგ შენთან ნათქვამი
რად არ იუბნა სხვებთანა?=
ვითომ რას ცოდნას გლოვობდა,
რომელს ცოდნაზე ჩიოდა?=
ან თქვე? რის დამნაშავეთი?..
გული იმ რიგად სტკიოდა,
რომ ცოლშვილთ დასალევადა
ხმლისკე ხელ მიოდოდა?!.
.

მ ზ ი ა

ისიო, იმას ამბობდა,
ემათ მზემ, არ ვსთქვა მრუდია,--
ხელი დაადო შვილებსა,
ორივ მის გვერდზე ჰყუდია,--
რომ თქვენგან ცოდვაში შაველ,
არსაქნელი ვქენ საქმეო:
შეშა ვჭერ, ნადირი ვხოცე,
როგორც უბრალო რამეო.
ყვავილნი ხმას აღარ მცემენ,
აღარც ვარსკვლავნი ღამეო.
უფლისგან მომადლებული
დიდი ცოდნა და ძალია
დავკარგე შენის აყოლით,
წელზე რადლა მრტყავ ხმალია?=
და სხვა ამგვარი ათასი
შამიგმის პირზე ცოფითა
და ორჯერსამჯერ გადურჩი,
კინაღამ მამკლა თოფითა.
აღბათ ჯერ იმედი ჰქონდა,
ხატებს ეხვეწა, იშრომა...
თან ჩვენაც ვებრალებოდით

ცუდი რამ ვნახე, სანდუავ,
 საზარო, გულის მგმირავი,
 სულხორცის ამამფოთები,
 გონების ამაზრზინავი:
 მოვარდნილიყო ღვარები,
 როგორც დევები მქშინავი:
 თან მარღვევდენ მთა-ბარსა,
 იდგა დგანდგარი, ღრიალი,
 ცახმელთა დაქცევას ჰგვანდა,
 ისეთი ისმის გრიალი. მთებსა
 სტყდებოდა წვერები,
 დაბლა ხევებში წვებოდენ:
 მთებთან ერთადა კლდეებიც
 თოფებივითა ტყვრებოდენ.
 ცა ისეთი ჩნდა, ვით კუპრი,
 შავად ჰღელავდა, შხიოდა,
 კუპრს აწვიმებდა მიწასა,
 ცხელი წვეთები სცვიოდა,
 ღვარები ისევ საზარლად,
 შეუპოვარად დიოდა.
 "გვიშველეთ, ვიღუპებითონ,
 ათასგნით ხალხი ჰკიოდა.
 მართლაც ვუყურებ, რომ მოაქვს
 წყალს ხალხი, ფარი, ხმალია,
 ათასგან ციხე ირღვევა,
 ქავ-იხეებთან სახლია:
 ამოდენს საბრალოობას
 მარტო მოზარე აკლია,
 ჩვენ ვითომ არა გვიჭირდა,
 ვითომ უვნებლად ვიყვენით,
 ბოლოსა ვნახე სახლ-კარით
 რომ ჩვენაც გავირიყენით
 . მოასქდა ღვარი ზენაით,
 ლიბო მაჰგლიჯა ციხესა
 და შეურია ისიცა
 დაბლა არაგვის რიყესა.
 სახლიც წაიღო ჭერხოთურ,
 გაგვიყოლია ჩვენაცა,
 მინდა ვიძახო -- მიშველეთ,
 ველარ ვაგებდი ენასა.

ბალებს კი გულში ვიკრავდი,
ხატლმერთსა ვსთხოვდი შველასა.
თან გამოსვლასა ვცდილობდი,
ვეგანებოდი კიდესა;
ბალებს ვაფარებ პირებზე
შავის მანდილის რიდესა.
და რამდენჯერაც მივჯარდი
ნაპირს, იმდენჯერ მქისია,
კაცების სახე წინ დამხვდა
შავები, როგორც ფისია.
ხელი მკრეს, წყალშივ ჩამაგდეს,
თან გადმომძახეს ისია:
"სად მოხვალ? წადი, წყალს გაჰყევ.
ბძანება არის ღვთისია! ნ
და ამ დროს ვნახე, ჩვენს წინა
წყალს მიაქვს ჩვენი კაცია,
შამომიბრუნდა და მითხრა,
ტკბილი ხმა ჰქონდა, ნაზია, --
"გთხოვ, მაპატიო, მზიაო,
რაც გლანძღე, გაგაბრაზია;
რასაცა ჰხედავ ჩემს თავზე,
ღირსი ვარ, სწორედ ახია,
ბალები არ დამიჩაგრო,
გთხოვ, კარგად შამინახია! ნ
მტერს, რომ მე წუხელ ვიტანჯე,
მე რო სიზმარი ვნახია!..

ს ა ნ დ უ ა

მაშ ვერ გამოხვედ, წაგილოთ? =

მ ზ ი ა

ვერა... წაგვილო, სანდუავ.
დედა- შვილები ყველანი.

ს ა ნ დ უ ა

ავი ნურაიმც მოგივათ,
ღმერთმა გამყოფნესთ მთელანი.

ს ა ე რ თ ო ხ მ ა ქ ა ლ ე ბ ი ს ა

მოდინ, მოდის ლაშქარი,

ღმერთო, დასწერე ჯვარია!..
მზიავ, წამოდებ, გაჰხედე,
აგერა შენი ქმარია,
ღროშიონთ მასდევს მხარ-და-მხარ,
ამომავალი მთვარია.

ე რ თ ი დ ე დ ა კ ა ც ი

აგერა ჩვენებ ვაჟები,
დედა ენაცვლოსთ მხრებშია...
ვაჰმე, რა ლამაზებია,
ვინ ჰნახავს იმათ მკვდრებშია!..
ღმერთიმც ნუ მახილებინებს
მაგ ამბავს თავის დღეშია.

მ ე ო რ ე დ ე დ ა კ ა ც ი

გაჰხედე, ჩემ უნცრუაი
იმეებს მისდევს გვერდშია.
რა მშვენივრები მიდიან,
დედა ენაცვლოსთ მკერდშია!..

გ ა ს ა თ ხ ო ვ ა რ ი ქ ა ლ ი

დამც ენაცვლება თოთიას,
ვერროგორ ვარჩევ ხალხშია.
ვნახე... ძლივ სადამ ვიცანი
მიხვრამოხვრაზედ, ტანშია.
ლაგმის პირს უჭამს ულაყი,
დაძაგრულია მკლავშია.

მ ე ო რ ე ქ ა ლ ი

ჩვენ უშიშიაიც მარჯვეს ჰყავ,
როგორ აგელებს ლურჯასა!
. საქმე რო ხმალზე მიდგება,
არც ეგ დაიწყებს კუნჭვასა.
მაშინამც მაყურებინა,
ფარს რო დაუწყებს ბლუჯვასა.

პ ი რ ვ ე ლ ი ქ ა ლ ი

მე ვერ ვნახავდი ჩემს ძმასა,
გამიძნელებდა სუნთქვასა:
პირს სხვაგნისაკე ვიზამდი,

თვალთ დაუწყებდი ხუჭვასა.

მეორე ქალი

მე არა. ძმისა სიკეთე,
კარგი ყოფნა და სახელი
ისრე კი მინდა, ზექუავ,
როგორც ბნელაში სანთელი,
დამაშვრალს, მომშიებულსა
მოსვენება და საჭმელი.
კარგია, ძმისა სიკეთე
რო არს ყველაის სათქმელი.

პირველი ქალი

ეგ ვის არ უნდა, შვენაო,
ვინ არი ისე ჭკვა-თხელი?=
მაგრამ და თვალ-დამწვარია
ძმის გასაჭირში მნახველი.

მეორე ქალი

უმისოდ სახელს ვინ მისცემს,
თუ კი არა ქნა საქნელი?!

საერთო ხმა

ღმერთო, უშველე, ხატებო,
თქვენ უწინამძღვრეთ მხედართა,
ეგრევე უვნებლად გვაჩვენენ,
როგორაც ეხლა ვხედავთა.
ბევრისა გული ღელავდა
ათასნაირის შიშითა დ
ნურც ვის კი გაუკვირდება,
კაცთ ეს მოგვიდის ჯიშითა,
საშიშს დროს საყვარელს საგანს
რო ვიგონებდეთ შიშითა!...

×I

შამწკრივდა მთაზე ლაშქარი,
დიდს ვაკეზედა გროვდება.
თოფიარადის ბრჭყვიალი
მზის სინათლესთან სწორდება.
ცხენთ ტერფით ჩამონაგლეჯი

თავქვე ლოდები გორდება. ა
ქვე შაექნათ თათბირი
მტრის დასახვედრელს წესზედა:
ვაკეს ადგილზე ჩავიდენ,
თუ მიეგებნენ სერზედა.
ყველანი ფეხზედა დგანან,
ხელები უდევთ ხმლებზედა.
თვალეები ყველამ მინდიას
მიაპყრო, პასუხს ელოდდენ:
ის რომ არაფერს ეტყოდა,
ხევსურნი ერთხმად ეტყოდენ.

ლ ა შ ქ ა რ ი

მუდამ შენს რჩევას ვრჩეობდით,
არც რა ზარალი მოგვსვლია.
როგორ მოვიქცეთ, გვირჩიე,
შენი პასუხი მოკლია:≡!

მ ი ნ დ ი ა

მე ვერას გირჩევთ, ხევსურნო,
აღარ ვვარგივარ მრჩევლადა:
ის სხვა დრო იყო, სხვა ჭკუა,
ეხლა კი ჩემი ნარჩევი
გამოგადგებათ ძნელადა.
აწონდაწონეთ, ჯარი ხართ,
ფიქრი შეკარით მთელადა.
მე მარტო უნდა ვიომო,
მიტომ გამოვედ ველადა:
ან როდის საუკუნოდა
მე ხალხმა გამაბელადა:≡!.

ლ ა შ ქ ა რ ი

ღმერთი გაუწყრესთ და ხატი,
ვინც რომ შენს რჩევას იქითა
ფეხი გადადგას საომრად
, თუნდ თავში სცემონ მჯილთა:
მოკვდეს და პირი აევსოს
ცივის სამარის თიხითა.

მ ი ნ დ ი ა

კარგია... რა ვქნა, არ მწადდა
გავრეულიყავ რჩევაში.
გეტყვით, რადგანაც ჩამქსოვეთ
ამდენს ფიცში და წყევამი.
სხვას ვერას გირჩევთ: დაუხვდეთ
ქისტებს მოწამლულს ხევაში.
უსიამოვნო ჩურჩული
მორთეს ერთურთში მხედრებმა;
დარდი დაჰზადა ადგილმა
ქისტების დასახვედრელმა.
მაინც რას იზომენ... ვერაფერს,
რაკი სთქვეს, დაიფიცესა,
უარს ვერ იტყვის ლაშქარი,
უნდა იქითვე ვლიდესა,
საცა მინდიამ უჩვენა
ადგილი საომარია,
თუნდ ერთმაც აღარ იცოცხლოს,
ყველაც იქ დარჩეს მკვდარია. აღარა ეთქმისით, წავიდნენ,
დროშა ამართეს წინათა, მსუბუქად მოაბიჯებენ,
შავარდნებს ჰგვანან მფრინავთა,
თან გადიყოლეს მზის სხივი
შუბისა წვერთა მბრჭყვინავთა.

✘II

ორი დღე არის მთას იქით
ომია, დიდი ვაება:
მეტად სასტიკი ბრძოლაა,
ვეფხვები ლომებს შაება
და სისხლის თოკი მთიდანა
დაბლა ქალამდე გაება.
ორსვე ერთგვარად არ ჰნახავს,
ერთს გაუმარჯვებს ღვთაება.
ხუთსა თუ ექვსსა ხევსურსა,
შამურვილებსა სახითა,
კაცი მოჰქონდათ ხელდახელ
შაკრული კაბალახითა.
პირაქათ გადმოიყვანეს,
დაბლა დააგდეს ვაკეზე
და სამდურავით მიჰმართეს
ჯავრმოსულებმა ბაგეზე.

ხ ე ვ ს უ რ ნ ი ე რ თ ა დ

კაცო, რად იკლავ ძალად თავს,--
ძალად სიკვდილი გწადიან==
შიგნით რომ იწევ მტრის ჯარში,
ხომ ხედავ, რასაც სჩადიან=!.
დღემდე ჩვენ ვთელეთ ეგენი,
ახლა ეგენი დადიან
ჩვენზე, და იქნებ, მინდიავ,
ჩვენც მოვაგვაროთ სხვა რამე,
ვეცდებით, ბინდმაც ხო გვისწრო,
რო გავისარჯნეთ ამ ღამე.
ეს სთქვეს და იმ წამს გაბრუნდენ,
გაიქცენ როგორც ქურდები,
ამოღებული ხმლები აქვთ,
ხელში უპყრიათ შუბები,
ძნელია, თუკი ვიფიქრებთ,
სიკვდილ-სიცოცხლის წუთები;
რა ქნან! რო შარცხვენ, ძნელია,
ტანზე ჩაეცმისთ ჯუბები,
თავს დაეხურვისთ მანდილი,
და მოეხდებათ ქუდები,
თუკი არ გაირჯებიან,
როგორც ლაჩრები, ცუდები.
ტყვე კბილებს აღრჭენს და ცდილობს,
უნდა გაიხსნას ხელები,
დიდხანსა წვალობს, გორაობს,
ვარმისგან განაცხელები.
ძმებთან სწადიან სიკვდილი,
აღარ რჩებიან მთელეები,
უჭირსთ და აღარსადა ჰყავ
ლაშქარი მისაშველები.
ღამეც გახშირდა კარგადა,
ტყვემ აისრულა წადილი,
ორივე ხელი გაიხსნა,
ფეხზე წამოდგა დაღლილი
და ამ დროს ნახა სოფლებში
ცეცხლები, -- ცუდი ნიშანი.
გაიგო, რაც მომხდარიყო,
აღარ უნდოდა მისანი.
გაშრა, გაფითრდა, ცრემლი კი
არ მოსდგომოდა თვალებში;
სულ გულში ჩაგუბებულა
და გაბნეულა მკლავებში...

ქუდს იხდის... სიტყვა ველარ სთქვა,
ხმლის ტარს შაეხო ცერითა,
ამოიწვავდა ქარქაშით,
გულს მიიბჯინა წვერითა.
მკერდიდან სისხლი, ვით წყარო,
გადმოუვიდა ჩქერითა,
მთვარემაც გადმოაშუქა
საჯიხვეების სერითა
და დააშტერდა თავის-მკვლელს
მოზარე ქალის ფერითა...
ნიავიც მიდ-მოდიოდა
უდარდოდ, ნელის მღერითა...
ფრთა გაჰკრის წვერსა ხმლისასა
ამოღერებულს ენითა,
შაღებილს ჭიაფერადა
კაცის გულ-მკერდის წვენითა,
და გათამაშდის მწვანეზე
ლაღად, მოლხენით, სტვენითა.